

Starptautisko tiesību un Eiropas Savienības tiesību jomas kvalifikācijas eksāmena vērtēšanas vadlīnijas (2022. gada vasara)

Teorētiskā daļa

1. Kolīziju normas starptautiskajās privāttiesībās:

- jēdziens (2 punkti),
- sastāvs (3 punkti),
- domicils kā kolīziju normas piesaiste (4 punkti)

Papildu punkts var tikt piešķirts par izcilu argumentāciju.

Sagaidāmā atbilde:

- 1. komponente

Kolīziju normas noteic, kuras valsts materiālās tiesības ir piemērojamas, lai atbildētu uz faktiskā sastāva ar ārvalsts elementu tiesību jautājumu pēc būtības.

Kolīziju normas ir tiesiskai attiecībai/tiesību jautājumam piemērojamā likuma (konkrētu tiesību normu) noteikšana.

Kolīziju normas bieži mēdz apzīmēt kā starptautisko privāttiesību priekšrakstus.

Kolīziju normas nav formālas, tehniskas un procesuālas.

Atkarībā no iespējamām kolīziju normas tiesiskajām sekām kolīziju normas iedala:

- 1) vienaspusējas
- 2) daudzpusējas.

- 2. komponente

Kolīziju normas sastāva pamatelementi ir:

Piesaiste

Piesaiste caur faktiskajiem apstākļiem nosaka noteiktas valsts likumus (“piesaistās”), kuri atbildēs uz konkrētā faktiskā sastāva izraisīto tiesību jautājumu.

Regulēšanas priekšmets (sistēmējēdziens)

Regulēšanas priekšmets aptver un regulē ne tikai jautājumus, kam ir tiesiska nozīme saskaņā ar lex fori; regulēšanas priekšmets aptver un regulē arī tādus jautājumus, kam nav tiesiska nozīme saskaņā ar lex fori, bet kuri ir tiesiski nozīmīgi saskaņā ar ārvalsts likumu.

- 3. komponente

Starptautiskajās privāttiesībās domicilam kā kolīziju normas piesaistei ir īpaša nozīme piemērojamā likuma noteikšanā. Līdz ar to nepareiza šī jēdziena piemērošana var kalpot par pamatu nozīmīgām juridiskām sekām, proti, nepareiza likuma piemērošanai.

Domicila definīcija nav vienota visās valstīs un pastāv atšķirības šī jēdziena izpratnē.

Latvijā saskaņā ar Civillikuma 7. pantu: „Dzīves vieta (domicils) ir tā vieta, kur persona ir un konkurē savā starpā, kas rada grūtības šo jēdzienu nošķiršanai, kā arī to tālākai labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot

izteiktu nodomu tur pastāvīgi dzīvot vai darboties.

Ar „domicilu”, galvenokārt, saprot vietu, kur persona ir nostiprinājusi savu uzturēšanās vietu un tai nepastāv nodoma to pamest.

Papildu punkti par to, ka piemin Briseles I bis regulā noteikto par juridisko un fizisko personu domicilu.

2. Lai Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) pieņemtu personas sūdzību skatīšanai, ir jāievēro vairāki sūdzības pieņemamības kritēriji, tostarp, visu nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošana (izsmelšana). Līdz ar to ikvienam ir svarīgi zināt:

- kādi ir nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi Latvijā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk – ECK) izpratnē (3 punkti),
- kādos gadījumos personai ir obligāti jāvēršas Satversmes tiesā pirms vērsšanās ECT (3 punkti),
- vai atbilstoši ECT judikatūrai sūdzību pieņemšanas jomā, izmantojot nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, ir nepieciešams atsaukties uz ECK noteikto tiesību aizskārumu? (4 punkti).

Sagaidāmā atbilde:

- 1. komponente

Visi tie personas tiesību aizsardzības līdzekļi, kur kompetencē ir konstatēt tiesību aizskārumu un lemt par tiesību atjaunošanu vai adekvātas kompensācijas izmaksu. Pareizai atbildei svarīgie atslēgas jēdzieni ir: tiesību aizskāruma konstatēšana, tiesiskā statusa atjaunošana vai kompensācija, atbildīgo personu saukšana pie atbildības (šis elements ir mazāksvarīgs).

Latvijā primāri tās ir tiesas un Satversmes tiesa (atbilstoši Grišankovs un Grišankova judikatūrai un virknei vēlāko nolēmumu). N.B. Studentam nav obligāti jānosauc minētie ECT nolēmumi. Taču, ja students to darījis, tad tas ir papildus punkts, proti, var apsvērt, ņemot vērā atbildes pārējās komponentēs, kur šo punktu pievienot. Students var arī piesaukt tiesībsargu, prokuratūru, valsts policiju, valsts pārvaldi. Šie visi ir nepieciešami cilvēka tiesību aizsardzības mehānismi, taču tie ir efektīvi tikai tad, ja noved līdz prasītajam rezultātam. Atbildi var pieņemt, ja ir norādīts, ka sūdzība šajās institūcijās var novest pie tiesību atjaunošanas vai kompensācijas izmaksas.

Tiesu nepieminēšana nozīmētu to, ka ir jāņem punkts nost.

- 2. komponente

(1) Ja tiesību aizskārumus izriet tieši no piemērotās tiesību normas, tad ir jāvēršas Satversmes tiesā.

Papildu punktu var likt, ja students nosauc ECT judikatūru (piem. Larionovs un Tess), kurā ECT nepieņēma sūdzību, jo persona nebija pirms tam vērsusies Satversmes tiesā. Taču šis nav obligāts atbildes kritērijs.

(2) Students vajadzētu pamatot vērsšanos ST ar to, ka Satversmes 8.nodaļa tiek interpretēta harmonijā ar ECK un līdz ar to Satversmes tiesas kompetencē ir novērst pretrunas arī ar ECK Latvijas tiesību sistēmā.

- 3. komponente

Jā, ja ir nepieciešams aizsargāt savas Konvencijā noteiktās tiesības, tad tas ir jādara zināms nacionālajos tiesību aizsardzības mehānismos (3 punkti).

Tas izriet no Konvencijas mehānismā ieliktā subsidiaritātes principa, proti, Konvencijas ievērošana visupirms jāveic valstī uz vietas. Ja students piemin subsidiaritātes loģiku, tad šāda atbilde pretendē uz 4 punktu vērtējumu.

3. Savstarpējā atzišana preču brīvās aprites kontekstā Eiropas Savienībā:

- savstarpējās atzišanas princips preču brīvās aprites kontekstā (2 punkti);
- savstarpējās atzišanas piemērojamība uz Eiropas Savienībā importētām precēm (3 punkti);
- izņēmumi no savstarpējās atzišanas principa preču brīvās aprites kontekstā (4 punkti).

Sagaidāmā atbilde:

- 1. komponente

Savstarpējas atzišanas principam, kas izriet no Eiropas Savienības Tiesas judikatūras, ir izšķiroša loma iekšējā tirgus darbībā, un tas nodrošina produktu brīvu apriti situācijās, ja nepastāv saskaņoti ES tiesību akti.

No Tiesas judikatūras izriet, ka LESD 34. pantā atspoguļots pienākums ievērot citās dalībvalstīs likumīgi saražotu un tirgotu preču nediskriminācijas un savstarpējās atzišanas principus, kā arī nodrošināt Savienības precēm brīvu pieeju valstu tirgiem (piemēram, lieta C-120/78 Rewe Zentrale / Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, jeb Cassis de Dijon)

Tātad, ja saskaņošana nav notikusi Savienības tiesību aktu līmenī (tā sauktā nereglamentētā sfērā), valsts noteikumi, kas paredz tehniskās prasības (piemēram, attiecībā uz nosaukumu, formu, izmēru, svaru, sastāvu, izskatu, marķējumu, iepakojumu), kuras jāizpilda precēm no citām dalībvalstīm, kur tās tiek likumīgi ražotas un tirgotas, ir šķēršļi brīvai preču aprītei un ir pasākumi ar līdzvērtīgu iedarbību, kas ir aizliegti ar LESD 34. pantu.

Dalībvalstīm savstarpēji jāatzīst, ka to nacionālie tehniskie noteikumi līdzvērtīgi aizsargā sabiedrības intereses.

- 2. komponente

Produkti, kas ir laisti brīvā apgrozībā, tiek noteikti un pilnībā pielīdzināti dalībvalstu izcelsmes produktiem un ka tādējādi LESD 34. panta noteikumi ir vienādi piemērojami precēm, kuru izcelsme ir Savienībā, un tām, kuras neatkarīgi no to sākotnējās izcelsmes ir laistas brīvā apgrozībā kādā no dalībvalstīm. Laišana brīvā apgrozībā nozīmē ar importu saistīto formalitāšu izpildi un saistīto nodokļu, nodevu apmaksu.

Likumīga ieviešana (imports Eiropas Savienībā) vēl nenozīmē, ka produkts tiek automātiski laists tirgū. Tikai produktu, kas gan importēts no trešās valsts, gan ir laists brīvā apgrozībā dalībvalstī, uzskata par produktu, kas pielīdzināms tiem, kuriem ir dalībvalstu izcelsme, attiecībā uz kvantitatīvo ierobežojumu un tiem līdzvērtīgu pasākumu atcelšanu. Tādēļ savstarpējās atzišanas princips nebūs piemērojams trešo valstu izcelsmes preču tirdzniecībai Savienībā, ja pirms to eksporta uz citu dalībvalsti, tās netika likumīgi tirgotas pirmajā dalībvalstī.

- 3. komponente

Produktu brīvas aprites pamattiesība nav absolūta tiesība; savstarpējā atzišana notiek, galamērķa dalībvalstij izmantojot tiesības novērtēt vajadzību piemērot tehniskus noteikumus un ar to tiek panākts optimāls līdzsvars starp brīvu preču apriti un sabiedrības interešu mērķiem.

Izņēmumi attiecībā uz brīvu preču apriti ir jāinterpretē šauri. Izņēmumi būs pamatoti tikai tad, ja attiecīgie valsts pasākumi

- ir nepieciešami, lai izpildītu Tiesas judikatūrā noteiktās obligātajās prasības (mandatory requirements) vai

- jebkuras no interesēm, kas uzskaitītas LESD 36. pantā un, abos gadījumos, ja tie ir samērīgi attiecībā pret izvirzīto leģitīmo mērķi.

Piezīmes:

- Papildu punktus var piešķirt par studenta papildu zināšanām vai atbildes izklāsta struktūru un kvalitāti, kā arī precīzām atsaucēm uz ES Tiesas judikatūru. Par papildus zināšanām uzskatāmas, piemēram, demonstrēta izpratne par to, kādēļ princips piemērojams tikai ja nepastāv saskaņoti ES tiesību akti.
- Ja atbildē kopā ar minētajām pareizajām atbildēm tiek norādīta arī nepareiza informācija, tas var samazināt piešķiramo punktu skaitu.

Praktiskais uzdevums (kāzuss)

Sagaidāmā atbilde:

1. Sāukumam jānoskaidro, vai ES regula ir tieši piemērojama Latvijā kā tiesību avots, tas ir viens. (1 punkts).

LESD 288.pants: regulas ir vispārpiemērojamas, uzliek saistības kopumā un ir tieši piemērojamas visās dalībvalstīs.

2. Tad ir jānoskaidro, vai starptautiskās konvencijas, visupirms jau UNCLOS, ir tieši piemērojamas Latvijā, tas ir divi (1 punkts)

Jā, Latvija pamatā ir uzskatāma par monisma valsti, t.i. Latvijas starptautiski tiesiskās saistības, t.sk. UNCLOS, veido daļu no Latvijas tiesību sistēmas. Ja starptautiskā saistība ir pašpietiekama, t.i. tai nav nepieciešama īpaša nacionālā implementācija, tā ir piemērojama līdztekus Saeimas pieņemtajiem likumiem. Kolīzijas ar Saeimas pieņemtajiem likumiem gadījumā ir piemērojama starptautiskā norma atbilstoši LR Likuma par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem 13.pantam, LR Administratīvā procesa likuma 15.pantam.

3. Ja atbildes uz abiem iepriekšējiem jautājumiem būtu apstiprinošas, vai LESD 351.pants varētu tikt izmantots kā tiesiskais pamats, kāpēc Latvijas tiesa šajā gadījumā varētu piemērot UNCLOS nevis ES regulas, tas ir trīs. (2 punkti)

Atbilstoši LESD 351.pantam ES līgumi neietekmē DV pirms ES iestāšanās uzņemtās saistības. Bet ES dalībvalstīm ir pienākums novērst nesaderību. (Skat. Satversmes tiesas 2004.gada spriedumu APK 114.2.panta lietā 7.punktu). Latvija par UNCLOS dalībvalsti kļuva dažus mēnešus pēc iestāšanās ES 2004.gadā, vēl vairāk – attiecībās ar Baltkrieviju UNCLOS Latvijai kļuva saistošs tikai 2006.gadā. Tātad LESD 351.panta izņēmums nav piemērojams.

4. Ja tomēr LESD 351. pants nebūtu piemērojams šajā situācijā, vai Latvijas tiesai kolīzijas gadījumā starp kāzusā minētajām sankciju regulām un UNCLOS būtu jāpiemēro regulas vai tomēr UNCLOS, tas ir četri. (2 punkti)

Students saņem 2 punktus, ja norāda, ka (1) UNCLOS ir ES slēgts starptautisks līgums. ES slēgtie līgumi ir ar augstāku spēku nekā ES sekundāri avoti, t.i., sekundārajiem avotiem ir jāatbilst ES starptautiskajiem līgumiem. (2) Taču sankciju regulas īsteno LESD 215.pantā paredzētās ES tiesības noteikt ierobežojošos pasākumus. Līdz ar to UNCLOS nonāk kolīzijā ar LESD un regulu. Jāpiemēro ES tiesību akti. Papildus tam var norādīt, ka (3) ES pievienojoties UNCLOS 1998.gadā pievienoja deklarāciju, kuras pielikumā norāda, ka UNCLOS X nodaļas regulējums, t.sk. 125.pants, ietilpst ES ekskluzīvajā kompetencē. Vadoties no šiem argumentiem ES Padomes 2006.gada 18.maija regula Nr. 765/2006 Latvijā ir pārākā nekā

UNCLOS 125.pants, jo tā ir ES ekskluzīvā kompetence, tādējādi ES tiesības ir piemērojamas. Proti, piemērošanas prioritāte ir acīmredzama.

5. Turklāt, vai Vidzemes priekšpilsētas tiesai, jo īpaši ņemot vērā abu pušu un pieaicinātās personas viedokli, ir pienākums šajā lietā vērsties ES Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālo nolēmumu, tas ir pieci. (2 punkti)

Vidzemes priekšpilsētas tiesa nav pēdējās instances tiesa šajā procesā. Atbilstoši LESD 267.pantam, zemākas instances tiesas prejudiciālus jautājumus var uzdot, pēdējās instances tiesām uzdot šādus jautājumus ir pienākums. Savukārt pušu vai pieaicināto personu izteiktajām vēlmēm nav saistoša rakstura, vēršanās pie ES Tiesas ir tikai pašas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesības.

6. Un, visbeidzot, vai konkrētajā strīdā ir jāpiemēro Roma I regula vai Līgums starp Latvijas Republiku un Baltkrievijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās, lai noteiktu piemērojamās tiesības strīdam pēc būtības, tas ir seši. (2 punkti)

Romas I regulas 25. panta pirmais punkts nosaka, ka regula neskar tādu starptautisko konvenciju piemērošanu, kuru līgumslēdzējas puses šīs regulas pieņemšanas laikā ir viena no dalībvalstīm un kurās ir paredzētas kolīziju normas attiecībā uz līgumsaistībām. Atbilstoši Romas I regulas 26. panta pirmajam punktam Latvija ir paziņojusi Komisijai, ka tā, tostarp, ir noslēgusi Līgumu ar Baltkrievijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XC1217\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XC1217(01)&from=EN)). Līgumā ir iekļautas kolīziju normas.

Tātad šajā gadījumā divpusējais tiesiskās palīdzības līgums prevalē pār Roma I regulu, un Latvijas tiesai ir jāpiemēro minētā starptautiskā līguma 38. panta pirmā daļa, kas nosaka, ka darījuma formu un darījuma pušu pienākumus nosaka tā noslēgšanas vietas tiesības, ja pušu vienošanās neparedz citu kārtību. Tātad strīdam pēc būtības būs piemērojamas Baltkrievijas tiesības!